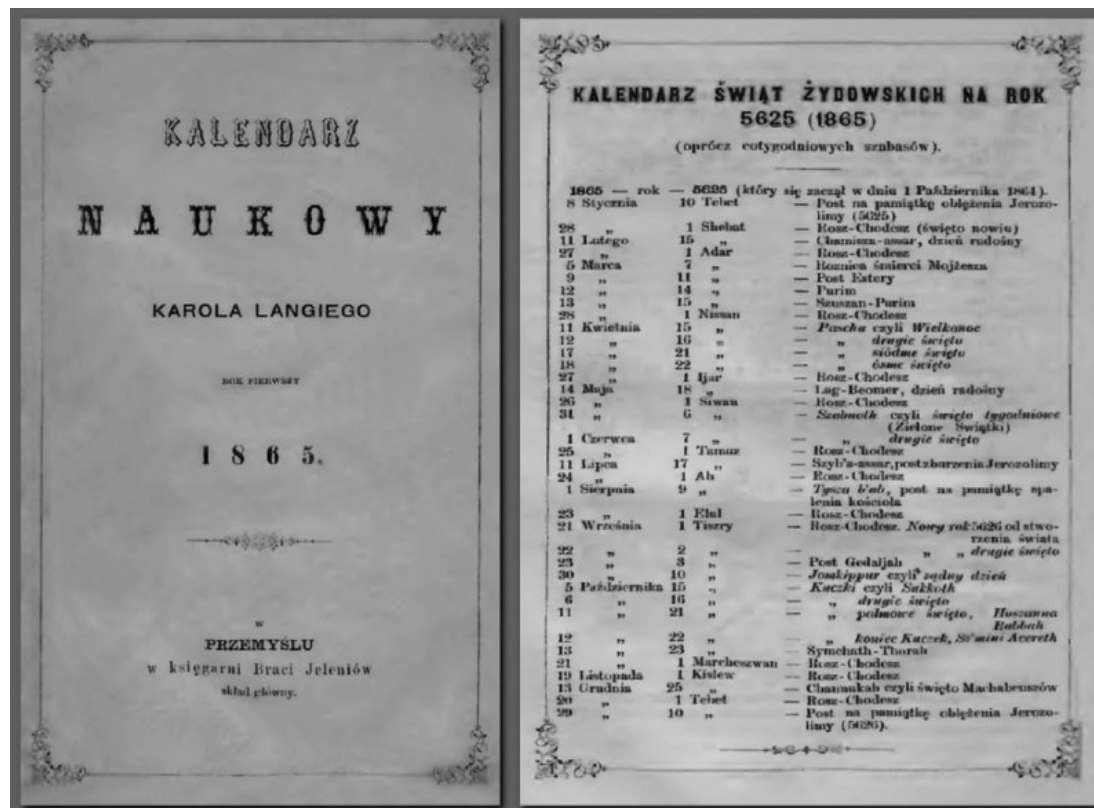


Wpisany przez Izrael Szejman
Czwartek, 19 Styczeń 2012 06:32 -

Mamy już za sobą dwa tygodnie kolejnego roku w kalendarzu urzędowym, powszechnie obowiązującym – jako doskonalszym od księżycowego kalendarza starożytnych Żydów, który obowiązuje nas nadal już tylko w zakresie ustalania dni świątecznych judaizmu.

Zapewne większość z nas zaopatrzyła się już w kalendarze na obecny rok 2012. U religijnych Żydów od wielu miesięcy wiszą kalendarze żydowskie na aktualny rok rytualny 5772. Wielu Żydów ma też zapewne jakiś kalendarz na rok 2012, ale z dodatkowymi informacjami również o świątach żydowskich. Właśnie tego typu kalendarz, wydany na rok 1865 odnalazłem i postanowiłem poniżej opisać.



Na załączonej ilustracji widzimy kartę tytułową kalendarza na rok 1865. Obok dołączyłem stronę z wyka-

Tytuł brzmi: “Kalendarz Naukowy”, gdyż w tamtych czasach takie kalendarze były często jedynym źródłem wiedzy dla wielu osób, które zazwyczaj innej literatury nie kupowały i nie czytały. Kalendarz zawierał oprócz typowego kalendarium obszerną część “naukową” zawierającą artykuły i opowiadania na różne tematy. Składał się z części nazwanych Świątnik i Noworocznik na rok 1865. Świątnik zawierał właściwy kalendarz z podaniem świąt katolickich kościoła rzymskiego i rosyjskiego. Urozmaicony był wiejskimi wróżbami i przypowieściami oraz informacjami o fazach księżyca. Poszczególne miesiące ozdobiono drzeworytami W. Kaulbacha. Na końcu Świątnika zamieszczono artykuł na temat Kalendarza Żydowskiego, wraz z wyżej pokazaną tablicą świąt żydowskich na rok 1865. Poniżej przytaczam ten artykuł w całości, z zachowaniem oryginalnej, ciekawie dzisiaj brzmiącej ówczesne polszczyzny.

KALENDARZ ŻYDOWSKI:

Był u Żydów z dawna obyczaj dzielenia czasu na roki księżycowe obejmujące po 12 do 13 miesięcy czyli 354 dni, 8 godzin i 877 skrupułów. Niezgodę księżycowego roku ze słonecznym, wyrównywano od czasu do czasu wtrącaniem dni i miesięcy, – podług potrzeby.

MOJŻESZ przepisał początek roku na czas żytniego żniwa, co tam jakoś między nasz Marzec, a Kwiecień przypadało. Pierwszy miesiąc zwano ABIB, następne porządkowymi tylko oznaczano liczbami; by zaś oznaczyć początek nowego roku, trzeba było uważać, czy żniwo na ABIB przypada; – jeżeli nie, było to wskazówką do wtłoczenia w rachubę jednego miesiąca przestępnego. Nowy rok, czyli pierwszy dzień ABIBa rozpoczynano od chwili ukazania się sierpa księżycowego w nowiu; 15-go zaś tego miesiąca obchodzono Paschę (święto niekiszzonego chleba). Nazajutrz niesiono pierwsze dojrzałe kłosy do kościoła, poczem dopiero wolno było rozpocząć żniwo. Co miesiąc obchodzone święto nowiu zwano Rosh Chodesz. Podczas niewoli Babilońskiej nadano miesiącom nazwiska następujące: 1 Nissan, 2 Ijar, 3 Siwan, 4 Tamuz, 5 Ab, 6 Elul, 7 Tiszry, 8 Marcheswan, 9 Kislew, 10 Tebet, 11 Shebat, 12 Adar, a w przestępnych rokach 13 Weadar.

ŚWIĘTA ŻYDOWSKIE:

Mojżesz ustanowił onych pięć, a temi są:

1. Pascha na pamiątkę wyjścia z niewoli egipskiej. Nazwa pochodzi od hebrajskiego wyrazu pessach (przestąpić), gdyż przy zabijaniu pierworodnych synów egipskich oszczędzono domy żydowskie – za co Jehowie jagnię ofiarowano (2. Mojż. 12. 17.). Wieczera trwać miała od wieczora 14-go do wschodu słońca 15-go Abiba. Tegoż dnia obchodzono święto niekiszzonego chleba (chag hamacoth) przypominające, iż Egipcyanie nie dali czasu Żydom do zakiszenia ciasta na chleb (2. Mojż. 23. 34.) – a trwające aż do dnia 21 Abiba czyli Nissan (2. Mojż. 23. 15.).

2. Szabuoth, święto tygodniowe po pierwszym żniwie obchodzone w 49 dni czyli 7 tygodni po 16-tym Nissan. Łączy się z tem świętem także pamiątka zjawienia na Synai.

3. Trąbki (jom truah), czyli nowy rok – trwały dwa dni t.j. dzień 1 i 2-gi miesiąca Tiszry. Nazwa pochodzi ztąd, że zapowiadano to święto zawsze otrębywaniem: zkąd też pierwszy dzień siódmego kościelnego miesiąca zwano “świętym szabasem trąbienia” (3. Mojż. 23. 24.).

4. Jom ha-kippurim, święto pojednania lub wybawienia, także “sądnym dniem” zwane, w którym arcykapłan całemu narodowi grzechy sumarycznie odpuszczał. Przypada na dzień 10-ty miesiąca Tiszry (3. Mojż. 16. 23.).

5. Kuczki (Sukkoth), święto dziecięcyne za zbiór owoców (chag haassif), obchodzone z uroczystością w dniu 15-tym siódmego miesiąca (Tyszry) i trwało dni siedm; który to czas musieli Żydzi w liściowych szałasach przesiedzieć na pamiątkę pobytu 40-to letniego na pustyni (3. Mojż. 23. 42.) – ósmego dnia miewano zgromadzenia publiczne, acereth zwane.

Oprócz tych pięciu głównych świąt, przypadających w nasze miesiące: Kwiecień, Czerwiec i Październik, obchodzono jeszcze pomniejsze:

1. Drugie święto Paschy, jeżeli się nieczyści znaleźli, którzy pierwszego wspólnie z innymi obchodzić niemogli (4. Mojż. 9.) i przypada na dzień 14-ty miesiąca drugiego (Ijar).
2. Szabasy wszystkie, jako dni odpoczynku (3. Mojż. 23. 15.).
3. Nowie księżycy wszystkie (Rosz Chodesz), na których zawsze składano ofiary (4. Mojż. 28. 11. 10.).
4. Wielkie także i długo trwające święto, Szenat haszmittah zwane, w którym odpoczywali Żydzi, nie robiąc nic około winnic i pól. Mojżesz (w ks. 2. 23. 10-11.) nakazał: "przez lat sześć pola uprawiać i owoce zeń zbierać, siódmy rok zaś odpoczywać i pole odłogiem zostawić". Taki siedmioletni cykl siedm razy powtórzony, dawał nowy jeszcze świetniej obchodzony rok spoczynku, czyli odłogu (szenat hajobel), przypadający raz na 50 lat.

Jeżeli kiedy sierp księżycowy na nowiu z powodu chmur niebył widzialny, a stąd Żydzi nie byli pewni, kiedy właściwie święto przypada – święcili często powyższe święta przez dwa dni z kolei; z wyjątkiem dnia sądnego.

PÓŹNIEJ WPROWADZONE ŚWIĘTA:

1. Poświęcenie kościoła (channukah), przypadające na 25-ty dzień miesiąca Kislew (nasz Grudzień): święto ustanowione przez Judę Machabeusza po odniesionem nad Syryjczykami zwycięstwie i po poświęceniu kościoła, który Antioch Epifanes był sprofanował. Święto to trwa dni 8; pierwszego dnia zapalają jedną świecę, poczynając po jednej codziennie (1. Machab. 4. 52.).
2. Szuszan Purim czyli święto Estery, ustanowione na pamiątkę, iż Haman minister króla Ahaswera wymógł na nim pozwolenie wymordowania Żydów w Persyi – a Żydówka Estera, tegoż króla małżonka zdołała wyrok zmienić i tak Żydów uratować. Haman padł przy tem ofiarą swej złośliwości (Ester 8. 7. 9. 18.). – Przypada w rocznicę owej rzezi na dzień 14 i 15 miesiąca Adar lub Weadar (w Marcu).

POSTY ŻYDOWSKIE:

1. Jeszcze za Mojżesza post do dnia pojednania.
2. Na pamiątkę oblężenia Jerozolimy przez Nabuchodonozora dnia 10 Tebetu.
3. Na pamiątkę zdobycia Jerozolimy przez Nabuchodonozora i Tytusa, dnia 17 Tamuza.
4. Na pamiątkę zburzenia kościoła przez Nabuchodonozora i Tytusa w dniu 9 Aba.
5. Na pamiątkę zamordowania przez Żydów chaldejskiego namiestnika Gedaljah w Miszpa; dnia 3 Tyszy.

– Na zakończenie opisu świąt żydowskich wydawca owego kalendarza dołączył uprzejme podziękowanie tej treści:

"Dzięki składam szanownemu rabinowi Dr. Goldsmitowi w Lipsku, że choć mi nieznany – to historyczne objaśnienie kalendarza żydowskiego łaskawie przejrzeć i z dokładną znajomością języka polskiego – usterki poprawić raczył."

My jednak dzisiaj łatwo znajdziemy wiele usterek powyższego opisu świąt żydowskich. Określenie Pascha pochodzi z aramejskiego, a Żydzi powszechnie używają słowa hebrajskiego Pesach, jako nazwy święta. W wielu miejscach, np. w nazwie miesiąca Ab powinna być pisana liera "w" zamiast "b" (głoska Beit zamienia się tu w wymowie na Weit). Użyte w powyższym tekście słowo kościół oznacza żydowską starożytną Świątynię króla Salomona w Jerozolimie ...

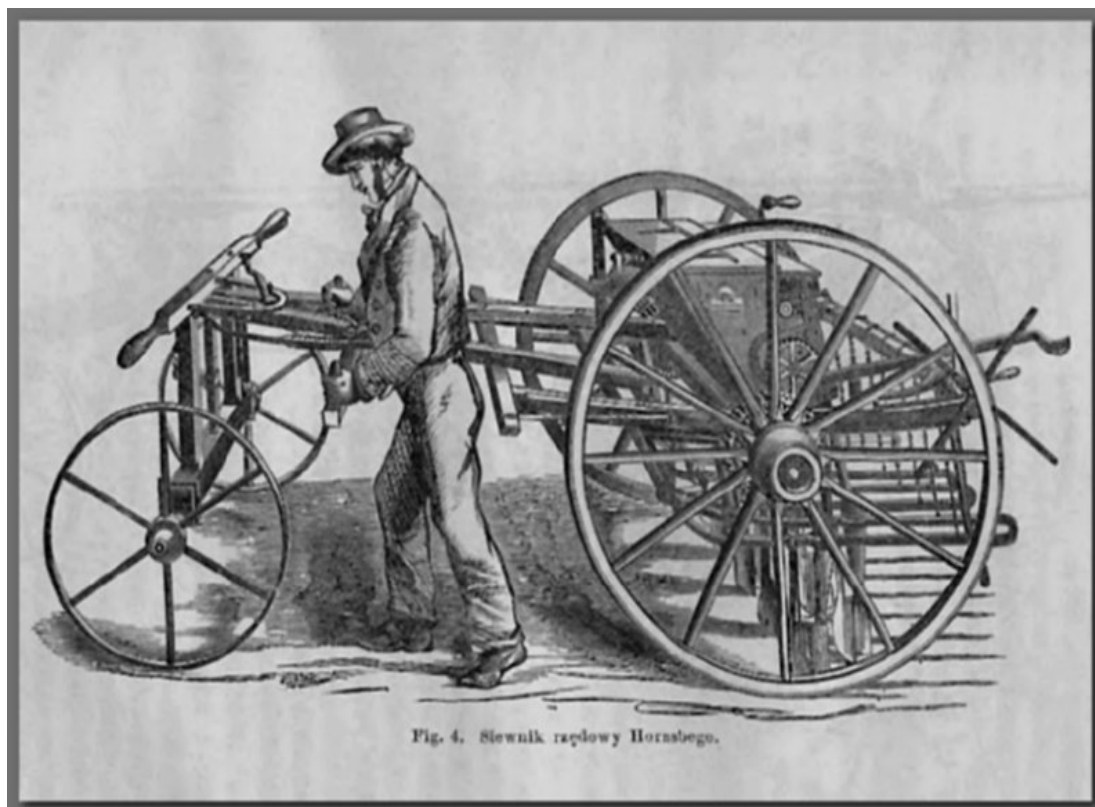
Część kalendarzowa dla różnych wyznań zajmuje tylko 30 stron, natomiast pozostałe 230 stron to "noworocznik naukowy 1865".



Jak widać, naukową część kalendarza rozpoczyna pięknie ilustrowana strona tytułowa. Obok dołączyłem

Noworocznik naukowy 1865 składa się z kilku rozdziałów obejmujących różne dziedziny życia

istotne według wydawcy dla ówczesnych czytelników. Tak więc mamy wypowiedzi filozoficzne i moralne znanych osób (Lubomirski, Leszczyński, Fredro ...). W kolejnym rozdziale dotyczącym życia społecznego jest kilka artykułów na tematy ekonomiczne i statystyczne. W dziale przyrodniczym są między innymi bardzo ciekawie napisane teksty o dziko żyjących wówczas w Galicji rysiach i bobrach. W osobnym dziale dla ziemiaństwa są ważne informacje na temat prowadzenia gospodarstwa rolnego, bo ziemianin to przecież głównie rolnik, tyle, że przeważnie szlacheckiego pochodzenia. Jeszcze na koniec zamieszczono jakieś ciekawostki z innych krajów, a wszystko opatrzone bardzo ładnymi ilustracjami.



W poradach dla ziemian pokazano wizerunki nowoczesnych maszyn dla rolnictwa, zachęcając do ich stosowania.

Do obecnych czasów zachowało się bardzo wiele egzemplarzy różnych dawnych kalendarzy. Jednak w bardzo niewielu z nich znajdziemy jakieś szersze informacje na temat świąt żydowskich – zazwyczaj nic o nich tam nie ma. Tym bardziej do rzadkości należą kalendarze całkowicie przeznaczone dla Żydów – mam tylko jeden taki i może kiedyś o nim napiszę.

W wielu starych kalendarzach są jednak różne ciekawe artykuły i nieraz piękne rysunki czy litografie, na różne tematy świeckie. Dlatego też warto do nich zaglądać dla doznań estetycznych tak wizualnych jak i czytelniczych, bo dawniej pisano zazwyczaj bardzo ładną polszczyznę.

Na Nowy Rok – o kalendarzu naukowym z roku 1865.

Wpisany przez Izrael Szejman
Czwartek, 19 Styczeń 2012 06:32 -

Izrael Szejman, 15.01.2012.